

ارزیابی عملکرد فضاهای باز شهری در جهت تقویت و احیای مراکز محله ای

تهیه و تنظیم :

فرزانه نظری پور - کارشناس ارشد معماری - شهرسازی (دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین) - معاونت شهرسازی و معماری شهرداری قزوین

گلوریا عصار - کارشناس شهرسازی دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره) - کارشناس شهرسازی شهرداری قزوین

چکیده

فضاهای شهری ، تبلور کالبدی سطح معینی از اعتلای فرهنگی ، اجتماعی و مناسبات شهروندی است که با رسمیت دادن و احداث و بهره برداری از آنها، ضمن تقویت عرصه عمومی ، زمینه های حضور و مشارکت آزادانه مردم تحقق خواهد یافت. وجود یک عرصه عمومی جذاب در تأمین آسایش و سلامتی انسان بسیار مهم است، در سنت های گذشته فنون ساختمان سازی تنها شامل ساخت نبود، بلکه فضاها را نیز در بر می گرفت. این موضوع بایستی دوباره احیا شود و برای رسیدن به این هدف ، همکاری همه حرفه های مرتبط به محیط ضروری به نظر می رسد. نقش فضا های شهری در پاسخ به نیاز ارتباط رودرروی انسان ها با یکدیگر بسیار با اهمیت است. ارتباط چهره به چهره از مهمترین نیاز های انسان اجتماعی است، و فقدان چنین ارتباطاتی بی واسطه ای می تواند تبعات منفی زیاد بر سلامت روانی افراد داشته باشد. این مقاله می تواند یک دید کلی به برنامه ریزان و مدیران محله و منطقه درباره ی وضعیت محله . مسایل و مشکلات آن دهد تا برنامه ریزی بهتری صورت بگیرد و بهانه ای باشد تا پژوهشگر محله از گذشته و برنامه های جاری شهر و مرتبط با محله آگاه شود.

مقدمه

فضاهای شهری به مفهوم صحنه ای است که فعالیت های عمومی زندگی شهری در آن ها به وقوع می پیوندد. خیابان ها و میادین یک شهر فعالیت های انسانی را شکل می دهند . این فضاهای پویا در مقابل فضاهای ثابت و بی تحرک محل کار و سکونت ، اجزاء اصلی و حیاتی یک شهر را تشکیل داده، شبکه های حرکت ، مراکز ارتباطی و فضاهای عمومی بازی و تفریح رادر شهر تأمین می کنند.

فضای باز شهری از دیر باز تاکنون بستر کالبدی تعاملات اجتماعی مردم بوده است. هر چند ویژگی های کمی و کیفی فضای باز شهری طی زمان و در اثر عوامل گوناگون تغییر کرده است، اما همواره شهروندان و

سایر استفاده کنندگان از شهر به چنین فضا هایی نیازمند بوده اند. نیاز به حضور در فضای شهری و ارتباط رودررو با سایر شهروندان منبعث از ویژگی های روانی انسانها ست، مانند نیاز به ارتباط آگاهانه و متقابل با محیط مصنوع، نیاز به بیان ارتباط و ارائه اندیشه ها و افکار در فضای شهر و نیاز روانی به ایجاد مرکز در مجتمع زیستی که از این گونه اند. امروزه علی رغم رواج پدیده های نوین ارتباطی چون مطبوعات ماهواره و اینترنت، استفاده از فضای باز شهری نه تنها اهمیت خود را از دست نداده بلکه پس از مدتی کم توجهی مجددا جایگاه واقعی خود را باز یافته و مورد توجه واقع شده است. فضای باز شهری به مکانی اطلاق می شود که همه شهروندان بتوانند آزادانه از آن بهره برند و در ارتباط با یکدیگر قرار گیرند.

آنچه در دانش طراحی شهری برای فضای باز شهری ارزش می باشد نقش اجتماعی و تعاملی است که این فضا در زندگی جمعی شهروندان ایفا میکند فضای باز شهری، برای شهروندان و تبلور زندگی جمعی آنهاست، و باید پاسخگوی نیاز زندگی اجتماعی و جمعی آن ها باشد. در این فضا ها شهروندان با همدیگر برخورد های اجتماعی چهره به چهره دارند. تصویر ذهنی شهروندان از این فضا ها و مقیاس آنها به گونه ای است که فضایی متنوع و پر از رویداد را توقع دارند. مخاطبان این فضاها را طیف وسیعی از اقشار اجتماعی، گروه های سنی مختلف و نظایر این ها تشکیل می دهند (قاسمی، ۱۳۸۳؛ ۲۲).

بررسی تاریخی شهرهای مغرب زمین نیز شاهی است بر این ادعا. از دوران یونان باستان تا قرن بیستم شهروند اروپایی مهمترین و مردمی ترین رویداد های جمعی خود را در میدان برگزار می کرد. واژه یونانی آگورا و رومی فوروم به معنای تجمع شهروندان بود. پلازا و انواع فضا های مشابه در میان اقوام اروپایی، خواه انگلیسی، آلمانی یا فرانسوی و مانند این ها قلب تپنده شهر و محل گردهمایی و تعامل اجتماعی بود (پاکزاد، ۱۳۸۳؛ ۱۰-۹).

سابقه فضا های باز شهری در ایران به فضا های باز وسیعی برمی گردد، که دارای محدوده ای محصور یا کما بیش معین بودند و در کنار راه ها یا در محل تقاطع آن ها قرار داشته و دارای کارکردی ارتباطی، اجتماعی، تجاری، ورزشی، نظامی یا ترکیبی از دو یا چند کارکرد مزبور بودند و میدان نامیده می شدند و نیز میدان های کوچک، بخصوص میدان های کوچک ارتباطی درون محله های مسکونی که میدانچه نام داشتند (سلطان زاده، ۱۳۷۰؛ ۸۲).

در دوران معاصر فضاهای باز شهری اغلب برای اتومبیل طراحی شده اند، که نه تنها برای ارضای نیازهای اجتماعی مناسب نبوده، سبب قطع رابطه اجتماعی و نادیده گرفتن سنت ها و فرهنگ جوامع نیز شده است. به این ترتیب شکل ظاهری فضاهای باز شهری برای حرکت اتومبیل نقش اصلی را یافته و نقش مردمی که قرار است از فضاهای باز شهری به عنوان فضاهای اجتماعی، فرهنگی استفاده کنند، نادیده انگاشته شده است. همچنین بدنه های ساختمانی که نقش مهمی در خوانایی فضا دارند اغلب بدون ارتباط با این فضاها قرار می گیرند. این رویکرد مشکلاتی را به دنبال داشته و صدماتی را بر جوامع و هویت شهرها وارد کرده است، در این راستا متفکرین بر آن شدند که فضاهای باز شهری را برای عملکردهای مختلف به وجود آورند.

لذا ایجاد فضا و خوانایی آن از طریق تظاهر بصری بدنه ها، که توسط حس بازنمایی، تداعی کنندگی و فرآیند بازشناسی به وجود می آید، مد نظر قرار گرفت. از این رو با الهام از بافت های سنتی و ایده توجه به نیازهای فرهنگی جامعه توصیه نمودند که فضاهای باز شهری را می توان توسط بدنه های ساختمانی به نحوی ایجاد نمود که ضروریات زندگی امروز را در برداشته باشد. به این ترتیب فاکتورهای فرهنگی هر جامعه ترکیبی از فضاهای باز وبسته ای رابه وجود خواهد آورد که نیازهای کالبدی، محیطی و روان شناختی جوامع را برآورده نماید. در این دیدگاه شکل کالبدی فضاها و نیازهای فرهنگی جامعه با هم ترکیب شده و وجه مشخصه خود را در شکل مجموعه به جای می گذارد. همین امر قانونمندی را سبب می شود که هویتی خاص، کلیتی منسجم به همراه هماهنگی با شکل محیط صنعتی و بومی خواهد داشت. علاوه بر آن جلوگیری از آشفتگی های محیطی و ایجاد روابط اجتماعی مناسب را به دنبال خواهد داشت، و در نهایت حاصل آن مجموعه ای خواهد بود که پیوندی تنگاتنگ با محیط و جامعه دارد.

فضاهای باز شهری و گذران اوقات فراغت

گذران اوقات فراغت همانند هر فعالیت فردی و اجتماعی به محیط کالبدی که قابلیت برطرف کردن نیازهای فعالیتی و روانی آن را داشته باشد، نیاز دارد. هرچند فضاهای مختلف ورزشی، تفریحی و عملکردی در شهرها برای گذران اوقات فراغت افراد در سنین متفاوت

ایجاد شده اند اما فضاهای باز و باکیفیت شهری می توانند به عنوان یک قرارگاه رفتاری، بسیاری از نیازهای اوقات فراغت را برآورده سازند. برای تحلیل رابطه بین فضاهای شهری و اوقات فراغت می توان از مفهوم قرارگاه رفتاری استفاده نمود. قرارگاه رفتاری یا مکان - رفتار عنصری برای تحلیل محیط است و وابستگی و هماهنگی دو مفهوم مکان و فعالیت را توضیح می دهد. روان شناسی محیطی اصطلاح قرارگاه رفتاری را برای تحلیل رفتار افراد در محیط به کار می برد. قرارگاه رفتاری یک واحد کوچک اجتماعی از تلفیق یک فعالیت پایدار و یک مکان است، به گونه ای که در فرآیندی منظم می تواند عملکردهای ضروری آن محیط را برآورده سازد. در قرارگاه های رفتاری، محرک های قابل تشخیص شامل جنبه های کالبدی و اجتماعی محیط است و میان افرادی که در یک قرارگاه رفتاری مشابه قرار دارند، تشابه زیادی وجود دارد (لنگ، ۱۳۸۱).

با توجه به مطالب گفته شده درباره فضاهای باز شهری و گذران اوقات فراغت، انتظار می رود که این فضاها به گونه ای طراحی شوند که با داشتن شرایط و ویژگی هایی خاص، زمینه را جهت عملکرد متناسب و بروز رفتارهای مناسب گذران اوقات فراغت در آن محیط کالبدی فراهم آورد. این شرایط را به سه گروه کلی زیر میتوان تقسیم کرد:

- توسعه و تسهیل تعاملات اجتماعی

تعامل تجربه های اجتماعی و ویژگی های قرارگاه رفتاری موضوع اصلی بحث تعامل اجتماعی است. محیط کالبدی را می توان مؤلفه ای مهم در تعامل انسان با دیگران دانست. انسان به عنوان نظامی سازماندهی

شده، پویا و مستعد یادگیری، قادر به اصلاح رفتار در مقابل تغییرات محیط است. تعامل اجتماعی به نقش اجتماعی و روابطی که فرد در گروه دارد بستگی دارد. هر تعامل اجتماعی موقعیتی داشته و در جایی خاص و دوره زمانی ویژه ای رخ می دهد؛ بنابراین تعامل اجتماعی به تقسیمات مکانی و زمانی محدود می شود. بعضی از این نقش ها با ارتباط چهره به چهره و در گروه های بزرگ تر با صحبت، سیمای ظاهری و وضعیت بدن صورت می گیرد. در هر صورت مکان و ویژگی های آن، موضوع مهمی در فرآیند تعامل اجتماعی است. به طور کلی همجواری، تجانس، تراکم، موقعیت و هدف، عوامل اولیه و اصلی ایجاد تعامل میان افراد هستند و می توانند باعث همکاری و رقابت شوند (مان، ۱۳۶۳) به همین منظور نظام و طرح فضاهای باز شهری می بایست هماهنگ با ویژگی و نقش های متفاوت استفاده کنندگان جهت ایجاد و تسهیل روابط اجتماعی باشد. به عنوان مثال وجود فضاهای دنج و خصوصی برای ملاقات و صحبت چهره به چهره افراد با یکدیگر با توجه به شرایط سنی، جنسی، اجتماعی و ایجاد فضاهایی برای ارائه مهارت های فردی و گروهی می تواند در تقویت این مهم مؤثر واقع گردد؛ به طوری که این قرارگاه رفتاری امکان ایجاد ارتباط اجتماعی جدید را به افراد داده و روابط عاطفی جدیدی را تعریف کرده و توسعه می دهد.

- ایجاد احساس امنیت و آسایش روانی و جسمی

یکی از شرایط لازم در فضاهای باز شهری برای عملکرد مطلوب آنها و تسهیل بروز رفتارهای مناسب در اوقات فراغت وجود امنیت و آسایش جسمی و روانی و استفاده از این قابلیت توسط استفاده کنندگان از آن محیط کالبدی است، به گونه ای که این محیط کالبدی با دارا بودن این شرایط در سطوح مختلف روانی تأمین کننده رفتارهای خاص در افراد است و همساختی رفتار و محیط را تأمین خواهد کرد. از آن جایی که بروز هر رفتاری از شخص، نتیجه تفکرات و مسائل روانی و احساسی اوست لذا با احساس امنیت توسط شخص در یک فضای شهری به عنوان قرارگاه رفتاری، امکان بروز رفتارها و فعالیتهای مثبت همراه با احساس آرامش و لذت از فرد انتظار می رود.

بر همین اساس در طراحی محیط های کالبدی برای اوقات فراغت باید سعی شود که به این امر مهم توجه گردد و تا حد امکان برای همه کاربران با توجه به وضعیت جسمی و روانی آنها این شرایط فراهم شود تا در مجموع با ایجاد شرایط مناسب بتوان به آسایش و استفاده صحیح افراد نائل شد.

طراحی و اجرای فضاهای شهری باید مطابق با استانداردها، ویژگی های فیزیکی و توانایی های جسمی افراد باشد تا در مجموع استفاده از این فضاها به راحتی انجام گرفته و عملکرد مناسبی داشته باشند. علاوه براین، توجه به عملکرد، تراکم و وسعت فضاهای شهری، اجزاء ارتباط، موقعیت و سازگاری آنها با شرایط جسمی و روانی افراد از جمله مباحث مهم در طراحی این فضاها به شمار می آید؛ چنانچه به طور مثال عدم تناسب وسعت و مقیاس فضاها با مقیاس انسانی، عدم آسایش روانی فرد را به دنبال خواهد داشت. همچنین در مکان یابی اجزای مختلف فضاهای شهری بر اساس عملکرد باید به عوامل مزاحم و مخل آسایش از جمله آلودگی صوتی و هوا و شرایط حرارتی توجه نمود؛ چنانچه فضاهای دنج و خلوت باید به دور از این عوامل مزاحم قرار گیرند. مورد مهم دیگر توجه به تراکم و پراکندگی فضاهای باز شهری بر اساس نوع استفاده و جانمایی منطقی آنهاست.

- ایجاد احساس لذت، رضایتمندی و تعلق

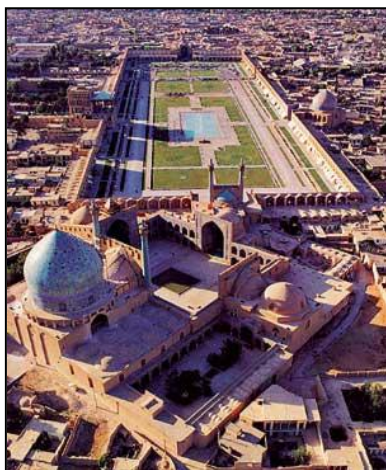
کیفیت طراحی فضاهای باز شهری به عنوان یک قرارگاه رفتاری برای اوقات فراغت نقش مهمی در میزان رضایتمندی افراد دارد. چگونگی گذران اوقات فراغت بر اساس این دیدگاه، توقعات و انتخاب فردی اشخاص متفاوت است. اما آنچه که در اکثر افراد مشترک به نظر می رسد توجه به لذت و بهره مندی از این اوقات است. احساس لذت زمانی اتفاق خواهد افتاد که فرد به حد نسبی به آسایش جسمی و روحی رسیده و فارغ از امور مقیدکننده باشد. بنابراین توجه به این مهم در فضاهای باز شهری برای اوقات فراغت ضروری است و این امر محقق نخواهد شد مگر این که طراحی فضاها با توجه به موقعیت اجتماعی و سنی افراد و بر اساس علائق، خواسته ها و فعالیت های جاری افراد انجام شود و همساختی بین فضاهای باز شهری (محیط کالبدی) و رفتارهای انسان به وجود آید و به عبارت دیگر در این فضاها رابطه ای سازگار بین رفتار افراد و مکان ایجاد شود. به طور مثال وجود فضاهای مخصوص بازی، ورزش و امور فرهنگی هر کدام به نوعی بخشی از نیازهای افراد در گروه های مختلف را برآورده می کند و ایجاد لذت می نماید. احساس لذت از یک فضا باعث ایجاد ارتباط مؤثر بین فضا و شخص می شود، به طوری که شخص احساس تعلق می کند و تمایل افراد به استفاده و حضور در این محیط بیشتر می شود. عامل مهم دیگر در طراحی فضاهای باز شهری، توجه به زمان استفاده از این فضاها و عملکرد مناسب بخشهای مختلف فضاهای باز شهری در زمان های متفاوت به عنوان قرارگاه های رفتاری خرد است؛ به طوری که این قرارگاههای رفتاری باید متناسب با زمان استفاده از آنها طراحی شوند تا در زمان های متناسب بهترین عملکرد را به استفاده کنندگان ارائه نمایند

شهر به عنوان یک سیستم است که دارای عناصر گوناگونی می باشد و به صورت مداوم بر آن ها اثر می گذارد و یا از آن ها تأثیر می پذیرد. این سیستم دارای تقسیمات کوچکتری تحت عنوان محله می باشد. مداخله در یک سیستم و یا زیر سیستم بایستی با توجه به شرایط و مقتضیات سیستم صورت می پذیرد تا بتواند پذیرای مداخله باشد و آن را در چرخه فرایند توسعه دخالت دهد؛ مداخله در شهرها و محلات بایستی همساز با شرایط اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و محیطی صورت گیرد تا پیامدهای سویی از خود بر جای نگذارد؛ اصطلاح سیستم و یا زیرسیستم از طریق نیروی درونی بهترین نوع مداخله می تواند محسوب شود و به تبع آن توسعه محلات با استفاده از امکانات موجود در محله نتیجه مطلوبی را به همراه خواهد داشت. محله در قانون تقسیمات کشوری به مجموعه ساختمان های مسکونی و خدماتی تعریف شده است که ساکنان آن از لحاظ بافت اجتماعی خود را اهل آن محل می دانند. هر محله از مجموعه بلوک های ساختمانی تشکیل می گردد که به وسیله شبکه های ارتباطی از هم جدا می شوند و حدود محله ها تابع تقسیمات شهرداری است و از به هم پیوستن چند محله یک منطقه شهری به وجود می آید. بدین ترتیب جایگاه قانونی محله ها با توجه به قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری کاملاً مشخص است و در زمان حاضر سازمان دهی شهرداری ها با استناد به ماده ۵۴ قانون شهرداری تهیه و تنظیم می گردد. تغییر در شرایط زندگی، نیازها و افزایش جمعیت لزوم بازنگری در مدیریت شهر و مشارکت شهروندان در اداره بهتر شهر از جمله مسایلی است که مدیران شهری همواره به دنبال آن بوده اند. گسترش شهرها و

پیچیدگی مسایل و مشکلات شهری. برنامه ریزان را ناگزیر می کند تا به وسیله ی رویکرد محله محوری به عنوان مکملی در جهت ارتقاء سطح حقوق شهروندان برای مشکلات برنامه ریزی کنند. این رویکرد موجب می شود تا شهروندان گرایش بیشتری به مشارکت داشته باشند.

در شهرهای کهن، تقسیم‌بندی شهر به محلات گوناگون همواره با انعطاف زیادی همراه بوده است و شکل‌گیری مراکز محلات تابع عوامل متعددی بوده است که در ادامه بحث مفصلاً به آن خواهیم پرداخت. این مراکز در پی پاسخگویی به نیازهای فردی و اجتماعی ساکنین بوده‌اند. در پی گسترش شهری و ایجاد محلات جدید شهری، نقش و جایگاه این مراکز از اهمیت فراوانی برخوردار است. مراکز بسیاری از محلات جدید از حیات و رونق گذشته برخوردار نیستند.

محله و مرکز محله به عنوان سلول شهری در شهر ایرانی انعکاسی از جامعه بوده و مفاهیمی همچون هویت، وحدت، خوانایی، نمایانی، هماهنگی، سازگاری و بسیاری از مفاهیم دیگر را در خود جای داده بود اما به تدریج و با نفوذ سبک معماری مدرن محله‌ها انسجام و پیوستگی و هویت و شخصیت مستقل خود را از دست داده و مفهوم و ارزشهای محله بی اعتبار شد. محلات همواره کانون تحول شهر بوده اند و فضای محله بهترین مکان برای درونی کردن مفهوم شهروندی است. محله یکی از مهمترین بنیانهای اجتماعی است که همواره مورد توجه برنامه ریزان و صاحب نظران شهری بوده است. در حال حاضر محلات را میتوان در دو گروه متفاوت تقسیم بندی نمود. نخست وجود محلات در بافت های قدیمی و فرسوده شهر هاست که در معرض نابودی قرار گرفته اند و از بعد دیگر شاهد تحولات در قسمتهای توسعه شهرها با توجه به الگوهای طرحهای تفصیلی و آماده سازی می باشیم که معمولاً بدون توجه به روشهای فرهنگی، اجتماعی و کالبدی جامعه پیشنهاد شده است.

این فضاهای باز شهری معمولاً به صورت میدان هایی در کنار فضاهایی از قبیل مسجد، تکیه، حمام، مراکز خرید دروزانه و دیگر مراکز عمومی شهری قرار گرفته اند. اکثر این فضاها در قالب مراکز باز محله ای و ناحیه ای، نقش اساسی در زندگی شهری روزمره مردم ایفا کرده و دارای الگوهای مشخص کالبدی می باشند، به طوری که با حفظ عملکرد و ماهیت خود نقش مهمی در پویایی فضاهای شهری داشته اند. در این فضاها همجواری با دیگر فعالیت ها و زمان استفاده از این فعالیت ها که محدود به زمان خاصی نیست و همچنین استفاده کنندگان از این فضاها که تا حدی تعریف شده و مشخص هستند،

موجب دلبستگی افراد به این محیط شده و نهایتاً منجر به ایجاد محیط مناسبی برای ملاقات، صحبت و تعاملات اجتماعی روزانه افراد و نیز بازی های کودکان شده است. ترکیب و همجواری این فضاهای باز با دیگر فضاها و بخش های مسکونی و سازگاری آنها با نیازها و ویژگی های مردم در گذشته، استفاده از آن را برای کاربران امروز ساده تر نموده و موجب ایجاد ارتباط و حس تعلق به این فضاها در مردم شده است؛ به گونه ای که به عنوان یک قرارگاه رفتاری نقش مهمی در ایجاد تعاملات اجتماعی، احساس آسایش و تعلق افراد، به ویژه در اوقات فراغت داشته اند.

کمبود یا عدم وجود فضاهای باز شهری مناسب و برنامه ریزی نشده بودن آنها در اکثر شهرها بنابه دلایلی همچون قدمت و تراکم بالای بافت، از اصلی ترین مشکلات فضاهای شهری ایران است. عدم هماهنگی فضاهای باز شهری موجود با شرایط فعلی یا تغییر کاربری فضاهای باز به کاربری های دیگر باعث کم رنگ شدن نقش این فضاها شده است. در مواردی نیز نبود دسترسی مناسب به فضاهای باز موجود به لحاظ موقعیت، پراکندگی و فاصله آنها از مراکز شهری باعث عدم استقبال شهروندان از این فضاهاست. در واقع همه این مشکلات ناشی از عدم تناسب برنامه ریزی شهر با نیازهای کنونی شهر است.

از سوی دیگر مطالعه عملکرد فضاهای باز سنتی در شهرها نشان می دهد که برخی ویژگی های کمی و کیفی این فضاها از قبیل عملکرد، وسعت، کیفیت طراحی و عدم سازگاری آنها با شرایط جسمی و روانی گروه های مختلف سنی موجب شده که این فضاها به طور کامل قابلیت تأمین نیازهای جدید مردم، به خصوص جوانان و نوجوانان را نداشته و عملاً بیشتر جهت گذران اوقات فراغت افراد مسن مورد استفاده قرار گیرند. بنابراین به دلیل عدم سازگاری بین فعالیت و محیط کالبدی، همساختی بین رفتار و مکان ایجاد نشده و این فضاهای شهری قابلیت ایجاد رضایتمندی کامل از فضا و زمینه بروز رفتارهای مناسب اجتماعی در برخی گروه های سنی را نداشته و نتوانسته به طور مناسب از سوی تمامی شهروندان مورد استفاده قرار گیرند.

عدم توانایی فضاهای باز در ایجاد ارتباط و سازگاری با کاربران به علت بی توجهی به ویژگی ها و نیازهای جسمی، روانی و اجتماعی گروه های استفاده کننده و زمان استفاده از این فضاها، در طراحی آنها به وجود می آید. همچنین عدم توجه به شرایط جغرافیایی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی شهر: ناسازگاری برخی از فضاهای باز شهری با شرایط اقلیمی مانند سرما، باد و آفتاب، همچنین عدم توجه به مسائل فرهنگی و اجتماعی که موجب بی هویتی فضا و عدم دلبستگی مردم به آن فضاها میشود..

عدم رضایت شهروندان از محیط زندگی شان می تواند واکنش های متفاوتی را به دنبال داشته باشد.

نخستین واکنش تلاش برای تغییر محیط به منظور ایجاد تناسب بین ویژگی های محیطی و نیاز عینی یا ایده ال ذهنی مختص است. دومین واکنش انطباق یا سازگاری با محیط است. اما واکنش دیگر که در پی کاهش تعلق مکانی شکل می گیرد، گسست از محیط است.

شهر قزوین نیز از این قاعده مستثنی نبوده و با وجود رشد و گسترش و توسعه شهر طی سالهای اخیر شاهد توجه بیش از پیش مدیریت شهری به این مقوله بوده ایم. تاکنون شهرداری قزوین در راستای حفظ هویت شهری و هماهنگ سازی آنها با نیازهای امروز مبادرت به تهیه طرح های احیای محلات و تشکیل فضاهای شهری مطلوب و پاتوق های محله ای نموده است. از جمله این فضاهای شهری که به خصوص در قلب

محلات قدیمی و تاریخی شهر قزوین واقع شده اند می توان به طراحی مرکز محله شیخ آباد، دیمج،

طراحی و اجرای مرکز محله آخوند و... اشاره نمود. عملکرد شهرداری در این حوزه های محلی با توجه به کاهش تدریجی فعالیتهای و تعاملات اجتماعی و به خطراتادن قرارگاههای رفتاری و احیاء و تقویت سرزندگی در محله از طریق احیاء فعالیتهای مذهبی، تقویت و سازماندهی قرارگاههای رفتاری و احیاء عناصر با ارزش از طریق تزریق فعالیتهای جدید و تقویت سایر فعالیتهای در نظر گرفته شده است.

نتیجه گیری :

با توجه به مشکلاتی که درباره فضاهای باز شهری بیان شد، پیشنهادهای زیر برای بهبود و ارتقای کیفیت آنها برای گذران اوقات فراغت شهروندان ارائه میگردد:

برنامه ریزی، طراحی و ایجاد فضاهای باز شهری متناسب از لحاظ تعداد، مساحت و موقعیت مطابق با جمعیت در مناطق مختلف شهرها. توجه به فضاهای باز شهری به عنوان یکی از عناصر ساختاری طراحی شهری به گونه ای که در طراحی شهر، دیگر عناصر شهری بر اساس فضاهای باز شهری شکل بگیرند. از این رو باید از اختصاص فضاهای پسماند به فضاهای شهری اجتناب نمود. حفظ و بهبود وضعیت فضاهای باز سنتی به منظور حفظ هویت شهری و هماهنگ سازی آنها با نیازهای امروزی، به طوری که ضمن حل مشکلات شهرسازی به موضوع پایداری فرهنگی و اجتماعی جامعه شهری نیز توجه شود. ارتقای کیفی فضاهای باز شهری

بر اساس ضوابط طراحی و نیازهای جسمی و روانی افراد به خصوص جوانان، همچنین توجه به زمان استفاده از این فضاها، طراحی فضاهای باز شهری بر اساس ویژگی های اقلیمی شهرها و ایجاد آسایش اقلیمی در این فضاها برای کاربران. توجه به شرایط فرهنگی، اجتماعی شهر در ایجاد فضاهای باز شهری جهت ایجاد تعلق و به وجود آمدن امنیت روانی به خصوص برای خانم ها و کودکان. توجه به ایجاد فضاهای باز شهری مناسب و با هویت از لحاظ درجه محصوریت، فرم مناسب، بافت و مصالح، المان ها و مبلمان مناسب. با بهره گیری از اصول پایداری با تمرکز بر مناسب سازی فضاها برای معلولین و سالمندان. رعایت مقیاس انسانی در طراحی، طراحی متناسب با شرایط محیطی و اقلیمی، بازگرداندن پویایی و سرزندگی به سطح محلات، استفاده از انرژی های تجدید پذیر به جای انرژی های تجدیدناپذیر، مناسب سازی فضاها برای معلولین و سالمندان، استفاده بهینه از فضاهای سبز و طراحی مناسب و بهینه آنها، تأکید بر روابط اجتماعی و فرهنگی و تأمین عرصه مبادلات اجتماعی و فرهنگی.

منابع و مآخذ :

- اتحادرودی، عقیق؛ «طراحی پیاده روی بلوار شهید مدرس» (پایان نامه کارشناسی ارشد معماری)، استاد راهنما ناصر باقرزاده، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد، تیرماه ۱۳۸۰
- اصغری مقدم، محمد رضا؛ «جغرافیای طبیعی شهر ۲» (هیدرولوژی و سیل خیزی شهر)، نشر مسعی، تهران، ۱۳۷۸
- پاکزاد، جهانشاه؛ «گره، میدان، فلکه، بررسی معنا شناختی سه واژه در شهرسازی»، شهرداری ها (ضمیمه ی «میدان و فضای شهری») شماره ۶۷، آذر ۱۳۸۳
- سلطان زاده، حسین؛ «فضاهای شهری در بافت های تاریخی ایران»، دفتر پژوهش های فرهنگی، تهران، ۱۳۷۰
- فلاحت، محمدصادق؛ نقش طرح کالبدی در حس مکان (مقایسه حس مکان پنج مسجد معاصر با طرح سنتی و نوآورانه در تهران)، رساله دکتری معماری. دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران، ۱۳۸۳
- فلاحت، محمدصادق، کلامی، مریم؛ تأثیر فضاهای باز شهری بر کیفیت گذران اوقات فراغت شهروندان، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۲۲، زمستان ۱۳۸۷.
- قاسمی، مروارید؛ «میدان شهری، حیاطی شهری برای حیات شهری»، شهرداری ها (ضمیمه ی «میدان و فضای شهری») شماره ۶۷، آذر ۱۳۸۳
- گیدنز، آنتونی؛ جامعه شناسی، ترجمه منوچهر صبوری. تهران: نشر نی، ۱۳۷۸
- عباس زادگان، مصطفی؛ «نگرش نهضت مدرن معماری - شهرسازی به فضاهای شهری»، شهرداری ها (ضمیمه ی «میدان و فضای شهری») شماره ۶۷، آذر ۱۳۸۳
- لنگ، جان؛ آفرینش نظریه معماری: نقش علوم رفتاری در طراحی محیط، ترجمه علیرضا عینی فر، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۱
- مان، نرمال ل؛ اصول روان شناسی، ترجمه محمود ساعتچی، جلد ۱ و ۲، تهران: انتشارات امیرکبیر، ۱۳۶۴
- مدنی پور، علی؛ «طراحی فضای شهری» (نگرشی بر فرآیندهای اجتماعی و مکانی)، ترجمه فرهاد مرتضایی، شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری، تهران، ۱۳۷۹